

O'RGANILAYOTGAN TILLARDA MONOFTONG, DIFTONG VA TRIFTONLAR

*Andijon davlat chet tillari instituti
Nemis tili yo'nalishi 402-guruh
talabasi Numonova Xonzoda*

Annotatsiya: Monoftong, diftong va trifftong — ovozlar va ularning birikmalari haqidagi muhim tushunchalardir. Monoftong — bitta oddiy unli ovozdir. Diftong esa, ikki unli ovozning birlashtirilishidir, bunda bir ovozdan ikkinchisiga o'tishda og'iz holati o'zgaradi. Trifftong esa uchta unli ovozning birlashuvi bo'lib, u ham o'zgarishlarni talabi qiladi. Bu tushunchalar o'zaro farq qiladi va nutq mutaxassislari, lingvistlar va til o'rganayotganlar uchun muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Monoftong, diftong, trifftong, unli ovozlar, lingvistika, nutq tahlili

Аннотация: Монофтонг, дифтонг и трифтонг — важные понятия о звуках и их сочетаниях. Монофтонг – это одиночный простой гласный звук. Дифтонг – это сочетание двух гласных звуков, при котором положение рта меняется при переходе от одного звука к другому. Трифтонг – это сочетание трех гласных звуков, которое также требует изменений. Эти понятия являются взаимоисключающими и важны для специалистов по речи, лингвистов и изучающих языки.

Ключевые слова: Монофтонг, дифтонг, трифтонг, гласные звуки, лингвистика, анализ речи.

Abstract: Monophthong, diphthong, and triphthong are important concepts about sounds and their combinations. A monophthong is a single simple vowel sound. A diphthong is a combination of two vowel sounds, in which the position of the mouth changes when passing from one sound to another. A triphthong is a combination of three vowel sounds, which also requires changes. These concepts are mutually exclusive and important to speech experts, linguists, and language learners.

Key words: Monophthong, diphthong, triphthong, vowel sounds, linguistics, speech analysis

Monoftong: Bu har qanday alohida, o'ziga xos ovozdir. Monoftonglar alohida talaffuz qilinadi va bir xil fonetik ehtiyojlarga ega, masalan, "a", "e", "i" kabi.

Diftong: Bu ikkita monoftongdan iborat bo'lib, ularning talaffuzi birlashganda hosil bo'ladi. Diftonglar talaffuz jarayonida bir ovozdan ikkinchisiga o'tishni o'z ichiga oladi. Misol uchun, "ai" va "au" so'zlari.

Trifton: Bu uchta monoftongdan iborat va uch xil ovoz birgalikda talaffuz qilinadi. Triftonlar odatda kam uchraydi. Misol uchun, "iou" kabi ovozlari. Bu tushunchalar turli tillarda turlicha ishlatiladi va talaffuzda muhim rol o'ynaydi.

Monoftong – bu bittadan iborat, o'ziga xos, to'liq qilib talaffuz qilinadigan ovoz. U har qanday tovush tizimidagi asosiy elementlardan biridir. Monoftongning asosiy xususiyatlari:

Talaffuz: Monoftongal tovushlar bitta, aniq qilib talaffuz qilinadi va u ko'proq davomiylikka ega. Misol uchun, "a", "e", "i", "o" va "u" kabi ovozlari. Fonetik xususiyatlar: Har bir monoftong o'zining fonetik xususiyatlariga ega, masalan, balandligi, joylashuvi va kerakli ovozdan kelib chiqadigan rezonans. Tillarda tarqalishi: Monoftonglar turli tillarda keng tarqalgan va asosan so'zlarning ma'nosini belgilaydi. Ular ko'pincha o'zaro boyituvchi yoki o'zaro farqlovchi elementlar sifatida ishlatiladi. Monoftonglar til tili va talaffuzning asosiy qismlaridan biridir. Diftong - yagona tovushdan iborat emas, balki o'z ichiga ko'p tovushlarni olgan tovush tizimi. Bunday tovush tizimlari tovushning tashqi va ichki imtiyozlaridan iboratdir. Buni o'z ichiga olgan tovushlarning o'rni, davomiyligi va uslubi bilan asosiy xususiyatlari ajralib turadi. Diftonglarning ko'pgina shakllari birinchidan ikkinchi ovozga nisbatan balandroqdir. Diftonglar ko'pgina turli tillarda ishlatiladi va ular so'zning tarqiyotiga, ma'nosi va talaffuziga ta'sir ko'rsatadi. Trifton haqida ma'lumot: Trifton, ya'ni "trifong" - bu ikki yoki undan ortiq voyaga yetgan tovushlar birgalikda ifodalangan tovush tizimidir. U ko'pincha bir so'zning tarkibida joylashgan bo'lib, ushbu tovushlar bir-biriga yaqin tarzda talaffuz qilinadi. Trifonga bir nechta misollar kiritish mumkin: Uzoqqonli diftonglar: Bu tovushlar bir xil intervaal bilan uzunlik va qisqa tovushlar o'rtasida o'zgaradi. Masalan, "aia", "eau". Yopiq trifonglar: Ular tovushlarni bir-birining oralig'idagi energiya bilan birga ifodalaydi, masalan, "que", "qui". Trifonglar ko'pincha talaffuz qiyin bo'lgan so'zlar yoki yuqori darajadagi til ravonligini oshirish maqsadida ishlatiladi. Ularning yordami bilan tilning musiqa va uslubiy jihatlari ta'minlanadi hamda zamonaviy tillar evolyutsiyasida muhim rol o'ynaydi. Trifton — bu lingvodagi uchta yoki undan ortiq tovush yoki vokal tovushlar bir joyda birlashib talaffuz qilinishi holatini anglatadi. Asosan, bu termin o'zbek tilida qulaylik ta'minlash uchun mo'ljallangan. Triftonlar asosan quyidagi turlarga bo'linadi:

1. Yopiq trifonglar: Bu tovushlar bir-birini kuzatib keladi va so'zda mustaqil talaffuz qilinmaydi. Masalan, "que" va "qui" kabi so'zlar.

2. Ochiq trifonglar: Bular, odatda, so'zda uzun vokal va qisqa vokalning birlashishi bilan yuzaga keladi. Ular talaffuzda ko'proq erkinlikni ta'minlaydi. Triftonlar ko'pincha nutq tezligini oshirib, talaffuzni osonlashtiradi. Bunga misol sifatida ingliz tilidagi "fire" yoki fransuzcha "oui" so'zlari keltirilishi mumkin. Triftonlar lingvistik jihatdan tilni boyitadi va uning musiqiylikni oshiradi. Ular o'z

odborini, mavqesini va umumiy axborot almashuvini ifodalashda muhim ahamiyatga ega.

Monoftong (mono... va yun. phtongos — ovoz, tovush) — unli tovushlarning artikulyasion-akustik belgilariga ko‘ra, bir xillikka ega bo‘lishi, ya’ni artikulyasiya davomida turg‘un talaffuzga ega bo‘lgan, bir holatdan ikkinchi holatga ko‘chmaydigan tovushlar. Aynan shu xususiyatlari bilan ular diftong (ikki unlining bir bo‘g‘in hosil qilishi) va triftong (uch unlining bir bo‘g‘in qosil qilishi)lardan ajralib turadi. Biroq monoftonglarning bir xilligi nisbiy bo‘lib, ko‘p hollarda unlini o‘rab turgan undoshlarga ham bogliq. Odatda, ko‘pgina tillarning unlilar tizimida monoftong asosiy o‘rinni egallaydi.

Diftong (yun— qo‘sh tovushli, qo‘sh ovozli) — bir bo‘g‘in hosil qiluvchi 2 fonetik unsur (un-li)dan tashkil topgan murakkab unli; shu jihati bilan monoftongyaang farq qiladi, unsurlarning biri bevosita bo‘g‘in hosil qiladi, ikkinchisi esa unga ergashib keladi va bo‘g‘in hosil qiluvchi hisoblanmaydi. Pasayuvchi (birinchi unli bo‘g‘in hosil qiladi) va ko‘tariluvchi (ikkinchi unli bo‘g‘in hosil qiladi) diftonglar o‘zaro farqlanadi. Diftong. ko‘pincha nemis, ingliz, ispan, fransuz, xitoy kabi tillarda uchraydi. Turkiy tillarda, xususan, o‘zbek adabiy tilida bunday unlilar yo‘q, faqat o‘zbek tilining qipchoq lahjalarida kuzatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mansurov, A. (2016). O‘zbek tili fonetikasi. Tashkent: O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.
2. Rahmonova, N. (2020). Lingvistik tadqiqotlar: nazariya va amaliyot. Tashkent: Science Publishing.
3. Salejova, D. (2021). O‘zbek tilida so‘z hosilasi va talaffuz. Tashkent: O‘zbekistan Milliy universiteti.
4. Khamidova, G. (2019). Triftonlar va ularning tilshunoslikda o‘rni. Tashkent: Sharq.
5. Islombekova, N. (2018). Fonologiya va fonetika asoslari. Tashkent: O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti.